

A szovjethatalom megszilárdításáért folytatott harc

(idézet: *A Szovjetunió története című könyvből*)

Az első szovjet alkotmány

Az orosz szocialista forradalom még a nagy francia forradalomnál is gyorsabban dolgozott: nyolc hónap alatt olyan maradandó alkotmányt hozott tető alá, amely évtizedek alkotmányos fejlődésének szolgált alapjául.

Az alkotmány előkészítéséhez tartozott „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása”-ról szóló dekrétum megalkotása (ami az első szovjet alkotmányba is bekerült mint annak bevezető fejezete).

1917 decemberétől különféle bizottságokban megindult az új alkotmány részleteinek kimunkálása.

Az 1918. április 1-én megalakított legfelsőbb szintű alkotmánybizottság pedig (Szverdlov, Sztálin, Buharin, Pokrovszkij, Sztjeklov és mások részvételével) a végleges alkotmánytervezetet is elkészítette.

Közben a bizottságok kebelében parázs viták zajlottak le.

Az egyik tábor azokat alkották, akik dogmatikus módon, eltúlozva értelmezték a szocialista kormányzat központi szerveinek irányító szerepét, s akik nem akartak kellő teret engedni a helyi kezdeményezésnek és önkormányzatnak.

Ez a politikai csoport a nemzeti önkormányzat kérdésében is merev álláspontot foglalt el.

Pokrovszkij például tagadta, hogy szükség lenne a különféle nemzetek önálló államiságának kiépítésére és az egész szocialista államtömb szövetségi, föderatív alapon történő megszervezésére.

A másik irányzat az államépítés kérdéseiben az anarchistákra és szindikalistákra emlékeztető megoldásokat javasolt.

Sztjeklovhoz hasonlóan ennek a csoportnak az volt a fő gondja, hogy az állam még az átmeneti korszakban is tartózkodjon a beleszólástól a gazdasági és politikai kérdésekbe, s az állam helyett már ekkor a különféle termelői csoportok (tehát például az ipari dolgozók vagy a kereskedelmi alkalmazottak) önálló szakmai szervezeteire kívánták építeni a társadalom igazgatását.

A nemzeti kérdésben ez a csoport egészen szabadosan, a körülményektől elszakadva magyarázta a föderatív elveket, lebecsülve a föderatív állam közös tennivalóinak jelentőségét.

A két fő irányzat disputája közben csak fokozatosan, részben a párt és Lenin állandó ösztönzéseinek eredményeképpen alakult ki egy helyesebb törekvésű harmadik, többségi áramlat.

Ez feltétlenül szükségesnek ismerte el a szocialista állam erős és befolyásos központi kormányzatát, hangsúlyozta a nemzetek államszövetségének centrális feladatait, ugyanakkor kellő teret nyitott a helyi, államigazgatási szervek és különféle közösségek öngazgatásának, kezdeményezésének, népi demokratizmusának, s lehetővé akarta tenni, hogy a szövetség keretein belül minden nemzet nyerjen jogot az önálló politikai életre.

A kongresszus 1918. július 10-én jóváhagyta az Oroszországi Szocialista Szövetségi Szovjet Köztársaság (OSZSZSZK) első alkotmányát, amely rögzítette az Októberi Forradalom vívmányait és az új társadalmi rendszer építésében elért első eredményeket.

Az alkotmány felvázolta a szocialista építés távlatait is, ennyiben programjellegű volt.

A szocialista állam alaptörvénye általános szavazati jogot biztosított a dolgozóknak, s ezzel jelentősen kiszélesítette a néptömegek politikai jogait, de az ádáz osztályharc körülményeit és a falusi lakosság politikai öntudatának fokát figyelembe véve, átmenetileg eltérően szabályozta a városi és a falusi lakosság képviseltetését.

A szovjetek oroszországi kongresszusára a városi szovjetek 25 000 szavazója, a kormányzósági szovjeteknek pedig 150 000 lakosa választott egy küldöttet.

Az egykori kizsákmányoló osztályok tagjainak kezébe nem adtak fegyvert.

Az OSZSZSZK-t az alkotmány az oroszországi nemzetek közös, szövetségi államává nyilvánította.

Ezzel mintegy összegezte annak a fejlődésnek eredményeit, amelyet a párt nemzeti politikája a szocialista föderáció gondolata és gyakorlata felé vezetett.

Az alkotmány „autonóm területi szövetségek” megalakulását mondta ki, amelyek a föderáció elvei szerint részei az OSZSZSZK-nak.

E rendelkezéssel a forradalom folyamatában elsősorban ösztönös módon, „alulról létrehozott különféle területi vagy nemzeti autonómiákat törvényesítette.

Ugyanakkor a nemzetekre bízta, hogy „teljhatalommal rendelkező szovjetkongresszusaikon önállóan határozzák el, részt óhajtanak-e venni és milyen feltételek mellett a szövetségi kormányban és a többi szövetségi szovjet intézményben”.

Az első alkotmány ennyiben „nyitott” föderációt hozott létre.

Az alkotmány a föderáció gondolatának előtérbe állításával jelentős mértékben tovább fejlesztette a forradalom előtti nemzeti programot, de szövege több ponton még bizonytalanságról, a szervező elvek ingatagságáról tanúskodott.

Nem jelölte meg például az egyes autonóm területi szövetségeket.

Nem tisztázta pontosan, hogy az OSZSZSZK föderációja a területi autonómián vagy szuverén állami életet élő szovjetköztársaságokon épül-e fel.

Az autonóm területi szövetség elnevezés inkább az előbbire, a szövetségi szervekre vonatkozó megjegyzés pedig az utóbbira engedett következtetni.

Az sem tűnt ki világosan, hogy az autonóm területi szövetség csak a nemzeti különbség alapján — vagy netán más körülmények között (gazdasági, földrajzi stb. okokból) is szerveződhet.

A fogalmazás bizonytalanságában kétségtelenül közrejátszott az alkotmány szövegét kialakító kollektívák egyes tagjainak megalapozatlan félelme a föderáció gondolatától és konzervatív ragaszkodásuk az egységes, centralizált állam korábbi felfogásához.

Bizonyos fokig érvényesült még az ún. földrajzi föderáció, vagyis a földrajzi egységek alapján szerveződő államszövetség híveinek (főleg a baloldali eszerek) befolyása, akik az autonóm területi szövetségek felállításakor lebecsülték a nemzeti tényező elsődleges jelentőségét.

Mindezeknek a hangulatoknak tápot adtak a baloldali pártellenzék megnyilatkozásai.